

Fanefjord Sparekasses historie

Skrevet i 1951

Socialt tænkende mennesker oprettede sparekasserne

Sparekasserne dukkede op i slutningen af 18. århundrede, men de har rødder, som går langt tilbage i tiden. Af gamle inskriptioner fremgår det således, at Det Delphiske Apollontempel har tjent som opbevaringssted for slavernes sparepenge, der blev udbetalt dem ved deres frigivelse. Franskmanden Hugues Delestre slog 1611 til lyd for oprettelse af institutioner, i hvilke lønarbejdere under betryggende forhold kunne få deres sparepenge forrentet, og i England gjorde Robinson Crusos forfatter, Daniel Defoe, sig på et senere tidspunkt til talsmand for det samme. Til praktisk udførelse kom tanken dog først i anden halvdel af det 18. århundrede, da man rundt om i landene, i pagt med tidens humane ånd, begyndte at se sig om efter midler til højnes af de fattigste befolkningslag stilling.

Begyndelsen gjordes i 1765 med oprettelse af en Sparekasse i Braunschweig, som 13 år senere efterfulgtes af en lignende i Hamburg. Frankrig fik sin første sparekasse i 1790, England i 1798. den første sparekasse i Norden oprettedes 1810 på Grevskabet Holsteinborg og kun få år efter oprettedes den første svenske sparekasse i Gøteborg og nogle år senere havde Norge og Finland deres sparekasse. De mennesker, der oprettede sparekasserne, var socialt tænkende mennesker, som ved sådanne ønskede at give de mindrebemidlede adgang til med tryghed at kunne anbringe deres sparemidler uanset disses størrelse. Sparekasserne forrentede penge, som sparerne altid havde dispositionsret over. De havde herved en mulighed for at skabe sig et økonomisk rygstød overfor livets forskellige foreteelser. Ved siden heraf kom hensynet til at udlåne penge på billige vilkår.

Sparekasserne blev hurtigt populære, efterhånden som det gik op for folk, hvilken betydning de kunne få for såvel den enkelte som for hele samfundet og der oprettedes flere og flere rundt om i landene, således at de i et overordentligt stort tal blev spredt ud over hele den civiliserede del af jordkloden. Sparekasserne i Danmark er selvejende institutioner, som ikke tilstræber større overskud, end hvad de skønner nødvendigt til konsolidering. Ikke ubetydelige beløb gives dog hvert år til almennyttige og velgørende formål. Staten fører tilsyn med sparekasserne gennem Sparekassetilsynet, der sorterer under Handelsministeriet og ledes af en sparekasseinspektør.

Der findes i Danmark ca. 510 sparekasser, hvoraf de 500 er oprettet i tiden fra 1810 til 1880'erne. Sparekasserne er i de nordiske lande indenfor hvert land samlet i en landsforening, såsom Danmarks Sparekasseforening. Disse landsforeninger har til opgave at varetage sparekassernes fælles interesser og at fremme samarbejdet mellem sparekasserne indbyrdes. I hvert land udgiver de et tidsskrift – i Danmark "Sparekassetidende" – og de gør en stor indsats på mangfoldige områder for at vække lysten til at spare hos befolkningen og især hos børnene og de unge. Der gøres således et stort arbejde sammen med landets lærere for at opdrage børnene til sparsommelighed gennem skolesparekasserne o. lign.

1901

Det var – set med nutidens øjne - på mange måder en eventyrlig tid, folk oplevede ved dette århundredes begyndelse. Det var de såkaldte gode gamle dage, hvor udviklingen ikke gik stærkere, end man kunne følge med, hvor pengene var få, men af stor værdi. Hvor arbejdstiden var lang og fortjenesten lille. Et vidnesbyrd herom kan man få ved at læse i de gamle aviser. Den gang offentliggjorde de forskellige sogneråd skattelister, og af denne fremgår det, at den største skatteyder i Fanefjord Sogn var læge

Ingerslev, der betalte 150 kr. i kommuneskat. En enkelt gårdejer var oppe på 130 kr., en skulle betale 110 kr., men det var også de højeste. Så faldt skattebyrden gradvis ned til en 7-8 kr. men alt her i livet er som bekendt relativt, og også dengang var man begyndt at tale om, at navnlig kommuneskatterne var ved at blive for høje. De sociale udgifter var heller ikke store; således fremgår det af et sognerådsreferat, at 3 personer i Fanefjord i juni 1901 afsøgte om alderdomsunderstøttelse, og de bevilgedes henholdsvis 50, 70 og 80 kr.

Det var meget beskedent, men det var også rent fantastisk lave priser, man blev gjort bekendt med. Et firma averterede således med, at det solgte herrehabitter fra 9,75 op til 25 kr. Skotøj til herre kostede fra 4 kr. og støvler godt 8 kr. Damestøvler og sko fra 3,75 kr. Ja, en mand kunne sågar købe sig en jakke for 2 kr. i udsalgstiden. 132 pounds hvede stod i 6 kr. pr. 100 pund, 115 pounds byg 5,25 kr., 125 pounds rug 5,00 kr. Slagtede søer betaltes med 41 – 45 kr. pr. 100 pund. Æg kostede 80 – 82 øre pr. snes. Man kunne med Det forenede Dampskibsselskab Damper sejle til København for 3,50 kr. på 1. plads og 2 kr., hvis man ville nøjes med dæksplads. Returbillet, der gjaldt i 3 måneder, kostede 6 kr. En cigar kostede fra 5 øre på til 10 øre, men sidstnævnte var kun for halvmillionærer: en flaske snaps fik man for nogle og tyve øre, og så fremdeles.

Tjenestefolk fik lønnen udbetalt to gange om året og så vankede der en ordentlig skilling, som det gjaldt om ikke at bruge med det samme. Der var nu heller ikke så megen morskab at bruge penge til. Ingen biografen med nyt program en eller to gange om ugen, ingen restauranter med dans hver aften, ingen biler, men nok cykler, og man arrangerede cykelløb her på øen, og de vakte en vis opsigt.

Men det var dog på mange måder en interessant tid. De politiske bølger gik højt og det var i 1901, at demokratiet brød igennem her i Danmark, idet man den 25. juli fik det såkaldte systemskifte.

Der var god gang i højskolerne, der besøgte af mange mennesker. Det ny århundrede ville blive et fremgangens og opgangens århundrede, men desværre anede man dengang kun lidt om, hvad det bar i sit svøb af krige og kriser.

Hvert sogn og hver egn havde som altid sine foregangsmænd og det var ikke anderledes herude. Det var Fanefjord Arbejdsforening, at tanken om at oprette en Sparekasse opstod, og det var foreningens daværende formand, lærer Emil Petersen, Damme Hovedskole, der senere blev folketingsmand, og hvis søn er den nuværende forsvarsminister Harald Petersen, der rejste tanken i foreningen. Man kan ikke sige, at det var tidligt, Fanefjord fik sin sparekasse. Mønboerne havde ellers været ret godt med, mht. oprettelse af diverse institutioner, idet Møns Sparekasse- og Lånekasse af 1827 var den femte sparekasse, der blev oprettet her i landet. I 1867 begyndte Spare- og Lånekassen for Landboere på Møen sin virksomhed, ligesom den førstnævnte i Stege og i 1892 havde Magleby Sogn fået sin sparekasse.

Datidens blade bragte ikke store og lange referater, af alle begivenheder og heller ikke planerne om at oprette en sparekasse i Fanefjord var genstand for nogen indgående omtale, skønt det dog var et ikke uvigtigt skridt at gå. Det første rigtige, man ser til planerne, fandtes i "Møns Folkeblad" for 12. maj 1901, hvor følgende annonce var indrykket:

"De, som vil være garanter for en sparekasse i Fanefjord Sogn, bedes inden 18. maj, melde sig hos en af nedennævnte:

Skomager K. Larsen, Tostenæs, gdr. K. Nielsen, Tostenæs, købmand A. Rasmussen, Dame, skomager H. J. N. Hansen, Dame, gdr. J. P. Jensen, Askeby, lærer Nielsen, Kobbelskolen, parcellist K. Petersen, Tostenæs Kobbøl, træskomand H. P. Jørgensen, Vollerup, friskolelærer P. G. Rasmussen, Vollerup, lærer Schou, Hårbølle, gdr. Mads Hansen, Vindebæk, gdr. H. Karstensen, Vindebæk og lærer Emil Petersen, Dame."

Af denne annonce ses, at man havde taget et udsnit af befolkningen til at danne det første udvalg for sparekassen, nogle dage senere, nemlig 24. maj, læser man følgende i bladene:

"En sparekasse tænkes oprettet i Faneffjord Sogn. Mænd med interesse for sagen har henvendt sig på forskellige steder i sognet for at få den nødvendige garantisum tegnet, hvilket er lykkedes uden vanskeligheder. Et udvalg på 5 medlemmer med gdr. Kristen Nielsen, Tostenæs, som formand er nedsat til at udarbejde love og til i det hele taget at forberede sagen til en stiftende generalforsamling, som agtes holdt, så snart loven er forberedt af sparekasseinspektøren. Tanken har sit udspring fra Faneffjord Arbejdsforening, hvis formand, lærer Petersen, har sat sagen i gang."

Sparekassens stiftelse

Tirsdag den 25. juni 1901 holdtes i Fannesbehs sal i Dame, den stiftende generalforsamling, der var besøgt af mange af de tegnede garanter. Her valgtes til stemmetællere gdr. Jørgen Larsen og Jørgen Jørgensen, Tostenæs. Dirigent blev lærer Emil Petersen og protokolfører friskolelærer P. G. Rasmussen.

"Det vedtoges at kalde sparekassen, Faneffjord Sparekasse og at benytte det af sparekasseinspektøren udarbejdede og udvalget tilstillede lovudkast, dog med forandring af § 6, der vedtoges sålydende: "Sparekassen ledes af en bestyrelsen på 7 medlemmer, der vælges blandt garanter på 3 år. Det første og andet år afgår to, det tredje år tre medlemmer. Den orden, hvori de første gang afgår, bestemmes ved lodtrækning, men kan genvælges. Ved dødsfald eller anden tilfældig afgang supplerer bestyrelsen sig selv, indtil førstkommende generalforsamling."

Ligeledes forandredes § 10 og vedtoges sålydende:

"Sparekassen holder kontordag i Dame en gang ugentlig. Bestyrelsen bestemmer tid og sted. Såvel bogholderen som kasserer må være til stede ved alle ekspeditioner og føre hver sin kassebog. Er den valgte bogholder eller kasserer forhindret i at være til stede, må et andet bestyrelsesmedlem midlertidigt fungere. Efter hver kontordags slutning må kassebeholdningen optælles og afstemmes med bøgerne og derefter underskrives af begge funktionærer."

Til bestyrelsen valgtes: gdr. Christoffer Hansen, Hårbølle, med 39 stemmer, gdr. Chr. Nielsen, Tostenæs, 36 stemmer, gdr. Hans J. Jørgensen, Dame, 28 stemmer, lærer Emil Petersen, Dame, 36 stemmer, friskolelærer P. G. Rasmussen, Vollerup, 32 stemmer, Jørgen Larsen, Tostenæs, 30 stemmer og smed Mads P. Larsen, Tostenæs, 22 stemmer.

Til revisorer valgtes: Lærer Nielsen, Kobbelen, 36 stemmer og forvalter Larsen, Vollerup, 24 stemmer.

Dame den 25. juni 1901.

P. G. Rasmussen, protokolfører, Emil Petersen, forhandlingsleder, N. C. Hansen, M. P. Larsen, Jørgen Larsen, Chr. Nielsen, H. J. Jørgensen

Ved et bestyrelsesmøde den 1. juli valgtes til formand gdr. Chresten Nielsen, Tostenæs. Til bogholder og regnskabsfører: lærer Emil Petersen, Dame, til kasserer: friskolelærer P. G. Rasmussen, Vollerup.

Det vedtoges, at anskaffe et jernpengeskab til en pris omkring 190 kr. det vedtoges, at fremlægge vedtægterne til underskrift af garanterne og søge disse godkendt af sparekasseinspektøren og ministeriet. Til kontroludvalg valgtes gdr. Hans J. Jørgensen og smed M. P. Larsen. Det overlodes formanden at søge passende kontorlokaler i Dame.

Det vedtoges, at holde kontoret åbent hver torsdag fra 17 – 19 og at yde 4 % til sparerne, som tilskrives sparerens konto fra 31. marts til 30. sept., kontoret blev lejet hos Niels Nielsen, Dame, til 25 kr.

årlig. I provision tages 5 øre pr. 100 kr. og over 200 kr.; mindste gebyr 25 øre. En meddelelse fra Møns Herredskontor angående sparekassens ret til at benytte stemplet papir blev oplæst.

Uddrag af forhandlingsprotokollen

Den 14. juni 1902 afholdtes ordinær generalforsamling, ved hvilke det vedtoges at fastsætte en løn på 50 kr. til bestyrelsen og 20 kr. til revisorerne for det kommende år. I stedet for fratrædt bestyrelsesmedlem Niels Christoffer Hansen, Hårbølle, valgtes gdr. Hans Jørgen Hansen, Hårbølle. I stedet for bortrejst revisor forvalter Larsen, valgtes uddeler Hans Pedersen, Hårbølle og som suppleant til revisorerne valgtes købmand A. Rasmussen, Dame. sparekasselovens § 5, stk. 1, forandredes og vedtoges sålydende: *"Generalforsamlingen er beslutningsdygtig, når den har været indkaldt med 14 dages varsel og 30 af garantierne ere tilstede"*.

Det vedtoges at tegne en tyverforsikring på 2000 kr. i A/S Nordisk Brandforsikring. Endvidere blev bestyrelsens løn på 50 kr., fordelt som følger: Bogholder 25 kr., kassereren 12,50 kr. og formanden 12,50 kr. en på regnskabet opført post på 12,00 kr. til porto, telefon m.m. godkendes. Ved den ordinære generalforsamling den 30. juni 1903, valgtes til revisor i stedet for lærer Nielsen, Kobbelen, købmand A. Rasmussen, Dame. til suppleant parcellist Jens Skov, Tostenæs. Alle andre valg var genvalg.

Ved den ordinære generalforsamling den 18. juni 1904 vedtoges det, at bestyrelsens løn forhøjes til 100 kr. ved et bestyrelsesmøde forhandlede om sparekassens statur i almindelighed, med særlig henblik på den forløbne termin, som fandtes at være tilfredsstillende.

Under hensyn til, at der i sparekassen i 1905 var opsparet et betydeligt beløb af over 30.000 kr., blev det vedtaget at begynde at udlåne i prioritet. Til at vurdere ejendomme i tilfælde af prioritetslån valgtes bestyrelsesmedlemmerne: Hans J. Jørgensen, Dame og Hans Jørgen Hansen, Hårbølle. Til at fungere som bogholder i stedet for lærer Petersen, der var valgt til folketingsmand, valgtes smed Mads P. Larsen, Tostenæs.

Da den tagne bestemmelse om at udlåne i prioritet til en rente af 4¼ % kommer i strid med vedtægternes § 17, blev det vedtaget, at holde en ekstraordinær generalforsamling for at få nævnte § forandret; samtidigt blev det vedtaget at søge § 5 forandret.

Et andragende af 1906 fra nogle københavnske bankdirektører om i forening med dem, at modarbejde andelsudvalgets forsøg på at få oprettet en andelsbank besvaredes med, at man ikke ønskede at være med til at lægge andelsudvalget nogen som helst hindringer i vejen. Det vedtoges at søge juridisk hjælp til udarbejdelsen af nogle ønskelige forandringer af vedtægterne.

Ved den ordinære generalforsamling vedtoges det at forhøje bestyrelsens løn til 200 kr. og revisorerens løn til 40 kr.

Følgende lovændring vedtoges: Første stykke af § 5 affattes således: Generalforsamlingen er beslutningsdygtig, når den har været indkaldt med 14 dages varsel; dog kan der ikke foretages lovændringer, med mindre 30 garantier er til stede og deltager i afstemningen. Første stykke af § 17 affattes således: Renten af udlån fastsættes til enhver tid af bestyrelsen, men må for udlån mod håndpant og selvskyldnerkaution være mindst ¾ % højere og for udlån mod prioritet i fast ejendom mindst ¼ % højere end den af bestyrelsen bestemte højeste indlånsrente. Det vedtoges at nedsætte renten af udlån imod selvskyldnerkaution, håndpant og til kommuner fra 5 til 4 ¾ % p. a.

Det vedtoges i 1907 at indmelde sparekassen som medlem af centralforeningen for sparekasser i Østifterne. Det vedtoges indtil videre at standse med udlån imod prioritere i fast ejendom.

Ved den ordinære generalforsamling i 1908 vedtoges det at forhøje bestyrelsens løn til 300 kr. og revisorerne løn til 50 kr. alle valg var genvalg.

Christen Nielsen, Tostenæs, Peter Gotfred Rasmussen, Grønsund og Emil Petersen, Dame

Ved bestyrelsesmødet umiddelbart efter genvalgte Chr. Nielsen til formand, som kasserer gdr. P. G. Rasmussen, Grønsund og som bogholder folketingsmand Emil Petersen, samt til bogholdersuppleant smed Mads P. Larsen. Til kontroludvalg: gdr. Jørgen Larsen, Tostenæs og gdr. Hans J. Jørgensen, Dame.

Betalingen for lys og varme i kontoret forhøjedes i 1909 til 35 kr. årlig. Det vedtoges at købe kreditforeningsobligationer for 5000 kr.

En henvendelse i 1910 fra Spare- & Lånecassen for Landboere på Møn, der ønskede en ændring i reglerne for frugtbargørelsen af vore midler i nævnte sparekasse, blev besvaret med, at man nok kunne gå ind på en mindre opsigelsesfrist, men at man i øvrigt måtte fastholde en minimumsrente af 4 % p. a. for samtlige indskudte midler. Det vedtoges at købe kreditforenings- eller kreditkasseobligationer for et beløb af 10.000 kr.

I anledning af, at sparekasserne i Stege i 1913 har nedsat renten til 4½ %, udsattes spørgsmålet til henimod næste termin. Det vedtoges at købe et nyt pengeskab i stedet for det gamle, som var meget for lille. Byttesummen androg ca. 500 kr.

Krigsårene begynder

Tilsyneladende gik alt roligt og fredeligt i begyndelsen af 1914. Foråret kom i al sin fortryllende skønhed og afløstes af en dejligt og meget varm sommer. Sparekasseinspektør Bisgaard og assistent Nielsen erklærede den 13. maj, efter at have foretaget et meget grundigt eftersyn af Fanefjord Sparekasse, at alt var i bedste orden, og det vedtoges at forhøje renten af nye lån mod kaution og håndpant til 5 % samt at ændre sparekassens vedtægters § 7, således at bestyrelsens løn fremtidig måtte udgøre 600 kr. årlig og revisorerne 60 kr. til hver.

Men det var kun tilsyneladende, at alt gik roligt og fredeligt. Ude i verden, havde gennem de senere år den ene politiske krise afløst den anden, og efterhånden var situationen blevet sådan, at to store stormagtskonstellationer, på den ene side England, Frankrig og Rusland og på den anden Tyskland og

Østrig-Ungarn, stod væbnet overfor hinanden. På en række politiske og økonomiske felter var man vidne til store og vanskelige forligelige interessermodsatninger og den politiske atmosfære var som et dirrende bundt nerver. Da lød den 28. juni i Sarajevo et skud, som anslog ouverturen til det største drama, Verden endnu har set. Skuddet affyredes af bosnieren Gavrilo Princip mod den østrig-ungarske tronfølger Franz Ferdinand. Østrig ville herefter benytte lejligheden til at gøre op med Serbien, hvem det stillede et ultimatum, som ikke blev besvaret helt tilfredsstillende, hvorefter Østrig-Ungarn, støttet af Tyskland, den 28. juni erklærede Serbien krig.

De følgende dage sydede det over hele Verden. Den tyske kejser Wilhelm kørte med kejserinden og sine sønner i triumftog gennem Berlin og holdt en flammende tale, hvori han understregede alt det, han havde gjort for fredens sag, med Tyskland var omgivet af fjender – sagde han – og han opfordrede tyskerne til at bede for freden og for Tyskland og være rede til, at forsvare det tyske rige. Og Tyskland summede af begejstring, thi intet kunne knække dets magt. Al det skulle gå helt anderledes, anede ingen dengang; men resultatet af alle disse "Fredsbestræbelser" blev, at i august var 8 europæiske magter indblandet i krigen og siden blev antallet af krigsførende lande sat op til 32, repræsenterende i alt 1551 millioner mennesker.

Det var klart, at disse frygtelige forhold skulle komme til at influere alvorligt på alle forhold. Det fremgik da også af de beslutninger, der måtte træffes i sparekassen, i hvis forhandlingsprotokol det hedder:

"Med henblik på den spændte politiske situation vedtoges, så vidt muligt, at indskrænke de enkelte udbetalinger til 300 kr. – som vedtages af Rigsdagen – og kun i særlige nødvendige tilfælde at udbetale mere. Det vedtoges at lade overføre 15.000 kr. af de i landboernes Sparekasse indestående penge fra 4 til 2½ % for at have dem disponible. Endvidere at indskrænke udlånene til ganske små summer i nødsfald samt at indskrænke uddragene til ca. 50 kr. om måneden for penge, som står til 4 %. En henvendelse fra Den Danske Andelsbank, hvori sparekassen opfordres til at gøre indskud i samme til høje renter, blev foreløbig henlagt, da man ønskede nærmere at undersøge dette spørgsmål".

Renterestancerne blev i 1915 gennemgået og det vedtoges foreløbig, at give henstand endnu indeværende måned (juli). Der forelå opfordring til at modtage tegning af de udbudte 5 % Kgl. Danske Statsgældsobligationer, hvilke vedtoges, ligesom det vedtoges, at sparekassen direkte tegnede sig for 20.000 kr. af de nævnte statsgældsbeviser.

I 1916 ophævede man sparemærkehandelen og indbetalte driftskapitalen, 150 kr. til sparekassen. Renten af udlån i 1. prioritet blev forhøjet fra 4 $\frac{1}{4}$ til 4 $\frac{1}{2}$ % og renten for 2. prioritet forhøjedes til 4 $\frac{3}{4}$ %. Renten af indskud på folie sattes på fra 2 $\frac{1}{2}$ til 3 %. Formanden fik et tilskud på 50 kr. årlig til telefonen. Der forelå interimsbevis for 30.000 kr. statsgældsbeviser af 1916, indkøbt efter aftale.

Møns Diskontobanks tidligere direktør, F. L. Hansen, fremsendte en anmodning vedrørende opgivelse af sparekassens statur, som følge af de ekstraordinære krigsforhold, men bestyrelsen nægtede at efterkomme anmodningen.

Som det vil huskes, fik købmand Nielsen, Dame, ved sparekassens oprettelse en årlig leje af sparekasselokalerne på 25 kr. den var dog senere bleven forhøjet til 35 kr. og i 1917 mærkedes prisstigningerne på alle punkter, hvorfor man vedtog at forhøje lejen til 60 kr. årlig. Samtidig ændredes vedtægternes § 7, stk. 2, derhen, at generalforsamlingen kunne fastsætte bestyrelsens løn og det besluttedes at fastsætte denne til 1000 kr. årlig og revisorernes løn til hver 100 kr. Man vedtog at købe statsgældsobligationer for 25.000 kr. hvis kapitalen hertil kunne fås uddraget af sparekasserne. En anmodning fra Dansk Hypotekforsikrings Bank om tilslutning henlagdes indtil videre.

Så var man nået til det sidste krigsår, 1918. Fra Handelsministeriet forelå opfordring til at tiltræde en overenskomst mellem repræsentanter for landets pengeinstitutioner og Handelsministeriet om at yde

midler til "Den midlertidige kommunale lånekasse af 1914" til udlån til kommunerne. Overenskomsten blev tiltrådt af bestyrelsen og det vedtoges at tegne en ulykkforsikring for sparekassens funktionærer. Sparekassens mangeårige bogholder, Emil Petersen, afgik ved døden.

I mindet om Emil Petersen

Folketingsmand Emil Petersen, der som formand for Fanefjord Arbejderforening havde udkastet tanken om at oprette en sparekasse i Fanefjord Sogn, døde den 2. januar 1919 efter længere tids håbløs sygdom. Han var født 17. dec. 1860, som søn af daværende gdr. Peter Hansen, Røddinge. Efter at han var bleven forberedt af daværende lærer i Sprove Karl Nielsen, der senere oprettede Magleby Realskole, kom han til Gedved Seminarium, hvorfra han tog eksamen. Han var derefter vikar forskellige steder, sidst Mandemarke, indtil han o. 1887 blev kaldet til førstelærer i Dame, hvilket embede han beholdt til sin død. Han fik snart stor betydning, ikke blot som lærer, men også som foredragsholder, ikke blot i sit sogn, men udover landet, samt i offentlige hverv. Hans store interesse for politik og specielle anlæg for en sådan virksomhed gjorde, at venstre her i kredsene stillede ham op som folketingskandidat og i 1905 valgtes han ved suppleringsvalg. I 1906 blev han genvalgt, men opnåede ikke valg i 1909. I 1913 valgtes han i Gudmekredsen på Fyn. Han var sit parti en stor støtte og arbejdskraft. Fra alle sider anerkendtes f. eks. det store og dygtige arbejde, han udrettede som ordfører for den nye retsreform. Man måtte så meget mere beundre dette, som Petersen ikke var jurist, og dog var han – hed det i en nekrolog over ham – fuldstændig hjemme i den store lovs indhold og utallige irgange.

Folketingsmand, lærer med Dame Hovedskole, Emil Petersen, 1901 – 1919 i Fanefjord Sparekasse.

Som privatmand mødte han stor agtelse, både af modstandere og meningsfæller. Han var i sjælden grad et pligtmenneske, mødte skolet i politik på Rigsdagen, thi han var af lidenskab politiker, overbevisningsstærk i sine anskuelser og kraftfuld i sin agitation for de anskuelser, hvortil han bekendte sig. Fra sin allerførste ungdom havde han beskæftiget sig med offentlige forhold, og han var efterhånden bleven en mand, hvortil man ikke henvendte sig forgæves om en oplysning.

Efterkrigsårene

Det betød naturligvis en vældig lettelse, da den første Verdenskrig sluttede, idet tyskerne havde kapituleret. Da USA den 5. april 1917 var trådt ind i krigen, begyndte det at gå baglæns for tyskerne og deres allierede og i november 1918 kom våbenstilstanden og de ledende mænd i Verden begyndte, at arbejde på ny og bedre tilstande. Versailles-Traktatens § 231 fastslog Tysklands eneskyld i krigen og dermed pligt til at udrede erstatningerne til sejrherrene, men beløbet blev ikke fastsat i traktaten; først i april 1921 fastsattes Tysklands erstatninger til 132 mill. Guldmark, hvilket beløb Tyskland dog ikke kunne klare og erstatningerne blev senere nedsat. Den 30. januar 1937 sagde Tyskland, hvis fører Adolf Hitler, sig simpelthen fri for Versailles-Traktatens § 231 angående Tysklands skyld i krigen og frasagde sig i øvrigt sin underskrift på denne traktat. Man nærmede sig med Hitler som Tysklands fører med hastige skridt den anden Verdenskrig, der skulle blive endnu mere skæbnesvanger, end den første havde været.

Det var ikke let at få en Verden, der i 4 år havde været indviklet i krig, bragt i lave igen, og det varede da heller ikke længe, før den optimisme, der i begyndelsen naturligt havde grebet alle mennesker, atter afløstes af hverdagens mange problemer, der også genspejlede sig i pengeinstitutternes daglige virke.

I 1919 havde Den Danske Andelsbank oprettet en filial i Stege og der førtes i Fanefjord Sparekasse nu en forhandling i anledning af et tilbud om en indlånsrente på 4½ % i Andelsbanken. Man vedtog imidlertid at vente, hvorledes sparekasserne i Stege ville stille sig, forinden der foretoges forhøjelse af rentefoden. Ved generalforsamlingen den 26. juli, hvor uddeler Hans Petersen, Hårbølle, var bleven valgt til bestyrelsen i stedet for afdøde folketingsmand Emil Petersen, vedtoges det imidlertid at forhøje indlånsrenten på 3 måneders opsigelse fra 4 til 4½ % p.a., indskud på folio med 14 dages opsigelse til 4 %. Renten af udlån i prioritet forhøjedes fra 4½ til 4,8 % p.a. og renten af kautionslån samt håndpant til 5½ %. Lejen for kontorlokaler fik atter en tak opefter til 120 kr., lys og varme indbefattet. Samtidig vedtoges det at forhandle med Andelsbanken om evt. indmeldelse som medlem. Sparekassen blev indmeldt og indbetalte en garantisum på 8000 kr. Indmeldelsen blev dog senere mod sparekasseinspektørens indsigelse trukket tilbage.

I det følgende år – 1920 – var den største og altoverskyggende begivenhed i Danmark, Nordslesvigs genforening med moderlandet. Købstadskommunerne var samtidig kommet i vanskelige økonomiske stillinger, hvilket fremgår af en henstilling fra fællesrepræsentation for De Danske Sparekasser om at yde lån til købstadskommunerne og Fanefjord Sparekasse vedtog, at tilbyde et lån på 10.000 kr.

Der var kommet en ny sparekasselov og det vedtoges, at foretage nogle vedtægtsændringer som forlangt af sparekasseinspektoratet. Nationalbanken havde foretaget en diskontonedsættelse, hvorfor det vedtoges at nedsætte indlånsrenten i samme forhold som sparekasserne i Stege og ligeledes vedtoges det, foranlediget af den nye sparekasselov i 1923, at lade trykke et nyt oplag af sparekassébøger. Samtidig vedtoges det at købe for 40.000 kr. 4½ % Kongeriget Danmarks Hypotekbanks Obligationer.

Bestyrelsen må stadig have fået for lidt i løn, thi i 1923 vedtoges det på ny at forhøje den, denne gang med 25 % og revisorerens løn forhøjedes ligeledes med 25 %. Man sendte en lykønskning til Bogø sparekasse, der fejrede 50 års jubilæum og beslutte at formanden skulle deltage i et møde i København hvortil centralforeningen for Østifternes Sparekasse havde indbudt, idet man ønskede at drøfte den økonomiske situation. Formanden bevilgedes 30 kr. i rejseudgifter hertil.

Andelsbanken fremsendte i 1924 meddelelse om, at sparekassens konti i banken var forhøjet til 5 % rente. Andelsbanken kom snart i vanskeligheder og måtte lukke. Det oplystes, at Fanefjord Sparekasses konti i denne bank i 1925 var på ca. 27.000 kr. man besluttede, i stedet for Andelsbanken, at søge en anden forbindelse i Stege. Sparekassens årsregnskab viste i dette år et overskud på 4.809,78 kr. Ungdomsforeningen "*Egne midler til egne hjem*" forespurgte, om sparekassen, i lighed med sparekasserne i Stege, kunne gå med til at oprette en spareafdeling til fremme af nævnte formål. Det vedtoges at svare, at da man betragter bevægelsen som en videreførelse af de ideer, hvorpå sparekassen blev startet og stadig har virket, går man med glæde med hertil og er parat til, efter nærmere samråd med foreningen, at oprette en sådan spareafdeling og sparekassen gav for året 1926 et tilskud til nævnte forening på, 100 kr.

Efter de første 25 år

Sparekassens første 25 års virksomhed var efterhånden til ende, og den 25. juni 1926 fejrede den 25 års jubilæum. Det skete ved en festlig sammenkomst med fællesspisning, hvortil var indbudt sparekassens garanter med damer.

Først holdtes generalforsamling, hvor det oplystes, at der var indsat færre penge og udtaget flere end året forud. Sparernes tilgodehavende var steget med ca. 35.000 kr. hovedregnskabet balancerede med 1.207.638 kr. efter generalforsamlingens blev bestyrelsen fotograferet og kort efter gik ca. 125 garanter med damer til bords i den festligt smykkede sal. Formanden Chresten Nielsen, Tostenæs, bød velkommen

og takkede, fordi så mange var mødt. han redegjorde derefter for sparekassens tilblivelse og bemærkede, at det var en bevægelse, der byggede på det sociale princip: hjælp til selvhjælp. Formanden havde været med ved sparekassens start, og det var gået jævnt og støt fremad. For kommunerne havde sparekasserne været en god hjælp, og ligeledes for de unge. Kristian Borre takkede på garanternes vegne og Laurids Henriksen læste en versificeret tale om sparekassen. Der var indløbet telegrammer fra Fanefjord sogneråd, Møens Diskontobank, Møens Spare- & Lånekasse af 1827 og Spare- & Lånekassen fra Landboere på Møn.

Efter spisningen var der selskabeligt samvær.

I 1927 bevilgedes 10 kr. til Landeværnet i Sønderjylland. Ved dette års generalforsamling valgtes Hans Jørgen Carstensen, Vollerup til bestyrelsen i stedet for afdøde uddeler H. Petersen og i stedet for gdr. Jørgen Larsen, Tostenæs, der ikke ønskede genvalg, valgtes gdr. Anders Jørgen Hemmingsen, Møllebjeriggård, Dame. Til revisorsuppleant nyvalgtes parcellist Kristian Borre, Vollerup. Møens Spare- og Lånekasse af 1827 sendte indbydelse til at lade Fanefjord Sparekasse repræsentere ved en festmiddag den 3. dec. i anledning af kassens 100 års jubilæum. Formanden valgtes til at deltage.

Bestyrelsens og revisorernes løn sattes i 1928 atter op med 20 % og det vedtoges at tegne en tyveriforsikring på 20.000 kr. i Nordisk Brandforsikring. Man vedtog i 1929 igen at købe Kreditforenings- eller Kreditobligationer til et beløb af 40.000 kr. Det samme gentog sig i 1930; ligeledes bevilgedes igen 100 kr. til *"Egne Midler til egne Hjem"* og 50 kr. til det påtænkte svendehjem i Stege.

Gdr. Hans Jørgen Carstensen, Vollerup, havde modtaget valg som bestyrelsesmedlem i Møens Diskontobank og bad om at måtte udtræde af bestyrelsen for sparekassen, hvilket andragende bevilgedes enstemmigt. I hans sted valgtes Kristian Borre, Vollerup ind i bestyrelsen og revisorsuppleant blev gdr. Alfred Hansen, Hårbølle Kobbøl.

I begyndelsen af 1930'erne gik Danmark ind i en hård økonomisk krise, der vel i første omgang gik værst ud over landbruget, men efterhånden influerede på mange andre forhold og erhverv. Det var begyndt med de vældige krak i USA i slutningen af 1920'erne og nedgangsbølgen havde bredt sig over hele Verden. Varer var der rigeligt af; ja, det var faktisk overflod af varer, der var årsagen til de ændrede forhold, idet priserne faldt ganske eftertrykkeligt; således vil det erindres, at smørnoteringen gik ned i 1,20 kr. pr. kg., og mange andre priser på landbrugsvarer stod i forhold hertil.

I sparekassen førtes også forhandlingerne om administrationen i disse vanskelige år, og forhandlingerne resulterede i et bestyrelsesmøde den 14. jan. 1932 i at det indtil videre var slut med udlån i første og anden prioritet og mod kaution og håndpant ydedes kun mindre beløb. I maj 1933 kom en ny rentelov og i henhold til denne havde samtlige sparekasser på Møn samt Øens banker nedsat indlånsrenten med 1 % fra august ar regne. For 3 måneders opsigelse gaves 3 ½ %, uden opsigelse 2 % af renten for alle udlånsformer nedsattes ligeledes, med 1 %.

Et dødsfald

Den 17. august 1933 mistede sparekassen sin formand siden 1901, gdr. Christen Nielsen, Tostenæs, der efter længere tids sygdom afgik ved døden. Christen Nielsen var født i Askeby 6. juni 1863, søn af gdr. Jacob Nielsen. Han var fra ungdommen af meget politisk interesseret og valgtes 1905 til formand for venstre i Fanefjord Sogn og blev endog bombarderet med opfordringer om at stille sig som folketingskandidat, men han afslog det. En overgang var han formand for Stege – Vordingborg kredsens venstrevælgerforening. Fra 1913-21 medlem af sognerådet, de sidste 4 år som formand. 1916 valgtes han til medlem af Præstø Amtsråd og var det, til han i april 1933 trak sig tilbage på grund af sygdom. I 1917 valgtes han som medlem af Amtsskoledirektionen og var fra 1916 var han medlem af landvæsenskommissariatet. Chr. Nielsen var en

vågen og dygtig personlighed, en mand, man fik tillid til, med evne til at tale med alle og se udover sin næsetip. Han var en pryd for den mønske bondestand. Hans død vakte sorg langt udover hans egen kreds.

Den nye formand blev den daværende næstformand, gdr. Hans Jørgen Hansen, Hårbølle og til nyt bestyrelsesmedlem valgtes uddeler Valdemar Henriksen, Hårbølle, i stedet for Christen Nielsen. På samme generalforsamling vedtoges det at henlægge 500 kr. til en pensionsfond for veltjente funktionærer, som kunne få brug for en understøttelse.

Nye lokaler

I 1934 anmodede man sagfører Kofoed, Stege, om at være sparekassen behjælpelig med konverteringen af obligationer og samtidig vedtoges det at anskaffe inventar til de nye sparekasselokaler i "Bygningen" i Dame, som ejes af restauratør Laurids Christiansen, der er sparekassens nuværende vært, idet han overtog sin svigerfaders, Niels Nielsens restaurationslokaler og købte den tidligere Dame Kroes Bygning - Fanefjord Kirkevej 11. Det var en mærkedag, da de nye smukke lokaler blev indviet og samtidig vedtoges det fra 1. jan. 1935 at holde kontordag 2 gange ugentlig, nemlig tirsdag og fredag.

Gennem de 50 år har sparekassen altså kun haft to værter. Det første lokale var den såkaldte "Sparekassetue" ved siden af salen i købmand Niels Nielsens ejendom.

Ved generalforsamlingen i 1935 udtrådte gdr. Hans Jørgen Jørgensen, Dame, af bestyrelsen. Mejerist Johannes Larsen, Dame valgtes i hans sted og nuværende sognefoged Hemming Pedersen, Dame, blev revisorsuppleant. I det kommende bestyrelsesmøde blev Johannes Larsen valgt til kontroludvalget og Kristian Borre til vurderingsmand. Det afgangende bestyrelsesmedlem Hans Jørgen Jørgensen, der havde siddet i bestyrelsen i 34 år, modtog nu ved sin afgang en anerkendelse og tak herfor.

Ved generalforsamlingen i 1936 udtrådte bogholder M. P. Larsen af bestyrelsen og gdr. Niels Chr. Jensen, Vindebæk, valgtes i hans sted. Anders Jørgens Hemmingsen, Møllebjerggård i Dame, afgik ved døden og i hans sted valgtes købmand P. Christoffersen, Lille Dame. I stedet for Laurids Henriksen, som var flyttet til Slagelse, valgtes Hemming Petersen, til revisor og Harald Andersen, Dame, blev revisorsuppleant. Johannes Larsen nyvalgtes til bogholder og P. Kristoffersen nyvalgtes til kontroludvalget. Det nyoprettede bibliotek, der har til huse i samme Bygning som sparekassen, bevilgedes 100 kr. Kræftens Bekæmpelse bevilgedes 25 kr. H. P. Hansens fond bevilgedes ligeledes 25 kr., og M. P. Larsen fik en årlig gave fra pensionsfonden.

Peter Gotfred Rasmussen afgik ved døden og i hans sted valgtes Valdemar Henriksen som kasserer, medes P. Johannes Larsen, Tostenæs, gled ind i bestyrelsen i stedet for P. G. Rasmussen og valgtes til vurderingsmand.

Vedtægterne ændredes i 1938, således som Handelsministeriet havde ønsket det. Checkkonto oprettedes til de sparere, der måtte ønske det, til en af 2 %. Jens Hansen, Dame Kobbøl, indtrådte samme år i tilsynsrådet, idet han ifølge de nye vedtægter af Handelsministeriet var beskikket til Statens Tilsynsførende med Fanefjord Sparekasse og mødte der første gang den 2. marts 1938.

I 1939 indmeldtes sparekassen i "Sparekassernes Hjælpefond" og Marinus Larsen valgtes til revisorsuppleant i stedet for Harald Andersen, Dame, der var afgået ved døden.

Lidt om tredivernes landbrugsordninger

I slutningen af 1930'erne var man ved at have overstået landbrugskrisen og det var på mange punkter, som man var ved at nærme sig bedre økonomiske tider. Men det må dog ikke glemmes, at der i 1930'erne var bleven gennemført en række landbrugsordninger for at stabilisere landbrugets rentabilitet under de vanskelige økonomiske forhold i denne periode, idet Danmarks eksportmarkeder var blevet mere eller mindre ødelagt ved gennemførelsen af kontingenteringer og told. Således indførtes svinereguleringen, hvorefter leverandørerne kunne afregne til en højere pris end ellers, når de var i besiddelse af svinekort. Antallet af svinekort beregnes under hensyn til det antal svin, der til enhver tid kunne leveres til England og til hjemmemarkedet. For ikke at få overflyttet en alt for stor del af slagtingerne til hjemmemarkedet indførtes endvidere kontrol med og afgift af disse. Afgiften anvendtes til fremme af afsætningen af flæsk m.v. Forlods tilkom der hver ejendom, med en hvis aftapning for ejendomme (med en grundværdi under 2500 kr.) 6 svinekort. Der beregnes 1 kort pr. 1000 kr. Grundværdi indtil 40.000 kr. grundværdi og 1 kort pr. 1400 kg. modtaget skummemælk samt et antal kort, svarende til 1/7 af det fra ejendommen i tiden fra 4. oktober 1937 til 2. okt. 1938 leverede antal svin med en slagtet vægt af 50 kg. og derover. Ved den faktiske beregning for 1938 blev kortantallet efter grundværdi, skummetmælk og tidligere leveringer nedskåret med 50 % efter markedsforholdene, medens forlods kortene derimod ikke kunne rammes af nogen nedsættelse.

Princippet i kornordningen siden 1933 havde været, at man opretholdt faste minimumspriser på korn i indlandet ved under nedadgående importpriser, der kunne virke ødelæggende på kornproduktionens rentabilitet, at pålægge indført korn afgifter, svarende til forskellen mellem de tilstræbte minimumspriser og import prisen. De indkomne afgifter indgik i en kornfond for senere at fordeles til det kornkøbende lille landbrug. Ved lov af 16. sept. 1939 fastsattes på grund af krigssituationen sådanne maksimalpriser: rug 19 kr., hvede 18 kr., byg, havre og blandsæd 17 kr. og majs 16 kr., i alt pr. 100 kg.

Den nedadgående smørpris, der var en følge af stigende produktion i mange forskellige lande, mente man ikke kunne modvirkes ved en produktionsindskrænkning alene, idet den danske andel i produktionen ikke var tilstrækkelig stor til at kunne bestemme priserne. Herhjemme i Danmark kunne man bestemme prisen og det forsøgte man først i 1933 ved at pålægge alt smør, der solgtes herhjemme, en afgift, hvis provenu indgik i en fond, der fordeltes til landbrugsejendommene i forhold til grovfoderproduktionen. Loven gjaldt indtil udgangen af nov. 1934 og blev ikke forlænget. Først i foråret 1937 gennemførtes en ny ordning ved lov af 6. maj 1937. Som følge af den generelle prisstigning, der havde fundet sted siden den tidligere lovs bortfald, fastsattes afgifterne nu således, at prisen i løbet af 3 måneder blev hævet til 2,50 kr. pr. kg. Og udover afgifter ydede staten et tilskud på 25 øre pr. kg. smør og beregnet smør af mælk og andre mejeriprodukter, der solgtes på hjemmemarkedet. Ved lovens fornyelse 1937 bortfald statens tilskud, medens minimalprisen fremtidig sattes til 2,60 kr. pr. kg.

Efterhånden som krisen blev forværret, faldt også vor eksport af slagtet og levende hornkvæg på grund af de skærpede restriktioner på vore afsætningsmarkeder, og følgen blev et meget stort prisfald. Der gennemførtes derfor ved loven af 24. feb. 1933 en destruktionsordning, hvis hovedprincipper var følgende: Der blev opkrævet en afgift af hvert stykke kvæg, der ved slagting til forhandling blev godkendt til menneskeføde. Disse afgifter skulle anvendes til opkøb og destruktion af kreaturer til nærmere fastsatte priser. Gennem denne ordning nedsattes udbuddet og kødprisen steg. Oprindeligt havde ordningen karakter af egentlig kriselove, men efterhånden som afsætningsvilkårene blev bedre, forskød motiverne sig noget, således at en senere ordning i højere grad tog sigte på en udrensning af besætningerne, der derigennem blev tuberkelfri. Afgifterne var efter loven af 22. dec. 1937 således: for voksne kreaturer 18 kr. som

maksimum og for kalve med en slagtet vægt på 65-90 kg. Og på 90-115 kg. henholdsvis 3 til 8 kr. i fortsættelse af de tidligere loves bestræbelse for at rense besætningerne afsattes til afgiftsfonden 4 mill. kr. til nedslagning af tuberkuløse kreaturer.

Virkningen af disse ordninger viste sig i en betydelige prisstigning, som dog formentlig også skyldtes de bedre afsætningsforhold.

Sukkerordningen havde til hensigt at sikre det indenlandske sukkerforbrug for den danske produktion til rentable priser. Loven af 9. april 1938 svarede stort set til de tidligere ordninger.

Det var klart, at alle disse ordninger også kom til at præge virksomheden i sparekassen, der også fik at mærke de vanskelige tider i landbruget og samfundets indskriden herimod, såedes at sparekassen, så vel som mange andre af landets sparekasser, ingen likvide penge havde til udlån.

Den anden Verdenskrig begynder

Medes man her i Danmark var optaget af alle de forskellige kriseforanstaltninger, arbejdsløshedens bekæmpelse osv. havde i Tyskland Adolf Hitler længe drevet et spil, der gav mere og mere genlyd over hele Verden. Den 13. marts 1938 rykkede tyske tropper ind i Østrig, der hermed var indlemmet i det tyske rige og Hitler holdt sit triumftog i Wien. Denne situation vakte ængstelse i Tjekkoslaviet. Frankrig og Rusland lovede Tjekkerne støtte i tilfælde af angreb. Tyskerne forsikrede, at de ville respektere Tjekkoslaviets integritet, men kort efter begyndte de tyske blade at angribe Tjekkerne. 12. sept. råbte Hitler på partidagen i Nürnberg, at Sudetertyskernes elendighed i Tjekkoslaviet, ikke kendte nogen grænser. Næste dag udbrød opstand i Sudeterland, men nazisterne gik ikke over grænsen for at hjælpe sudetertyskerne og den tjekkiste regering erklærede krigstilstand.

Den 14. september overraskede Englands premierminister, Chamberlain, verden ved at erklærer, at han ville flyve til Berchesgaden for at mødes med Hitler. Hitler, Mussolini, Daladier og Chamberlain mødtes i München den 29. sept. og den 30. sept. var de tilsyneladende nået til forståelse. Sudeterlandet skulle være afgivet til Tyskland den 1. okt. Tidligere i marts 1939 tiltog det tyske pres mod resterne Tjekkoslaviet. Den 18. marts 1939 blev Tjekkoslaviet besat. Tre dage i forvejen var Bøhmen og Mähren bleven besat. Chamberlains flyvninger til Hitler var til ingen nytte. Alt, hvad Hitler lovede, brød han igen, når det passede ham. – 1. sept. kl. 5.45 i 1939 rykkede tyskerne over den polske grænse. 3. sept. erklærede England og Frankrig, der have lovet Polen støtte, Tyskland krig.

Det 20. århundredes anden europæiske storkrig var begyndt. Den skulle udvikle sig til en verdenskrig, frygteligere end den forrige. Om den Verden, der ville opstå, når prøvelserne var ovre, var ingen profetier mulige. "Og dog", skriver Nicolaj Blædel i sin berømte bog "Forbrydelse og Dumhed", "De, der havde oplevet juli- og augustdagene 25. år tidligere, følte alle den mærkelige forskel mellem hin tid og dagene omkring den anden Verdenskrigs udbrud. I 1914 kom krigsudbruddet lammende over Verden. Den store sommer synes os dengang pludselig og uventet, at gå under i alle lande. I sommerens løb nærmede den sig os, synligt for vore øjne, og mere og mere uudholdeligt følte Verden over dette voksende tryk, disse lange og knugende tusmørketimer, der hverken var dag eller nat, hverken krig eller fred. Når de, der oplevede denne dag, i fremtiden vil genkalde den i deres erindring, er der fra talernes og proklamationernes mange ord en enkelt sætning, der aldrig kan glemmes, Churchills ord: "Uden om os kan stormene rase, men i vore hjerter er der denne søndag morgen fred." – sådan slutter Nicolaj Blædel sit værk.

Han døde, inden den tid var inde, vi nu gennemlever. Den fredens og forståelsens morgenrøde, han håbede ville opstå efter Nazitysklands nederlag, har vi endnu ikke øjnet.

Besættelsestiden i Danmark fra 9. april 1940 til 5. maj 1945 var en yderst alvorlig og tragisk

tidsperiode. Endnu står i frisk erindring hin april-morgen, da Danmarks befolkning blev vækket ved, at en vældig skare tyske flyvemaskiner fløj hen over vort rige. Ingen vidste i første øjeblik, hvad der var sket, men dagen var ikke blevet ret mange timer, før det var kendt af alle, at Danmark var besat af tyskerne. Tyskerne afgav løfte om at respektere Danmarks uafhængighed. Næste dag dannede de fire gamle partier en samlingsregering med Th. Stauning i spidsen. Udviklingen på krigsskuepladserne skete med stormskridt. De tyske tropper gik fra sejr til sejr og den 8. juli, da den danske regering var bleven konstrueret med Erik Scavenius som udenrigsminister, Gunnar Larsen som trafikminister og Christmas Møller som handelsminister, udsendtes følgende bemærkelsesværdige erklæring, hvori det hed:

"Gennem de tyske sejre, som har slået Verden med forbavselse og beundring, er der i Europa oprundet en ny tid, som vil medføre en nyorientering i politisk og økonomisk henseende under Tysklands førerskab. Det bliver derved Danmarks opgave at finde sin plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt samarbejde med Stor-Tyskland."

Hvor anderledes kom det ikke til at gå. I den kommende tid blev tyskerne mere og mere nærgående med indblanding i mange af dagliglivets problemer. Det vakte stor bitterhed, og situationen var på mange måder fyldt med nervøsitet, sabotagen tog til fra dag til dag. I de tidlige morgentimer den 29. aug. 1943 gik tyskerne til angreb mod alle militære anlæg i Danmark og admiral Vedel gav Holmens folk ordre til at sænke de dele af den danske flåde, der ikke kunne bringes i sikkerhed i Sverige. Kongen holdtes som fange på Sorgenfri. Alle danske officerer og menige blev interneret og landet over blev mere end 200 kendte danske arresterede som gidsler. De førtes senere til Horserød, men løslodes i løbet af de følgende to måneder.

Klart i erindring står endnu politiets bortsendelse fra landet med den derefter følgende politiløse tid. Strejkerne i København og i andre byer, henrettelse af frihedskæmpere osv., men endelig den 4. maj 1945 lød gennem radioen befrielsesbudskabet, og den glæde og begejstring, der bjergtog alle, kendte ingen grænser. Man håbede og troede på, at den sidste store frygtelige krig nu endelige var udkæmpet og at en ny og bedre tid var ved at oprinde.

Pengerigelighed og det modsatte

De bevægede krigsårs mange tragiske hændelser afspejler sig ikke stærkt i Sparekassens forhandlingsprotokol. Her er – uden kommentarer – blot indført de nøgne fakta, af de ved de forskellige møder foretagne beslutninger, men af disse får man dog et indtryk af, hvorledes krigsforholdene efterhånden bevirkede en stor pengerigelighed. Det fremgår af protokollen, at rente for indskud med 3 måneders opsigelse forhøjedes til 4½ %. Rentesatserne for indskud uden opsigelse i 1940 forhøjedes ikke. For udlån forhøjedes renten den 11. juni til 4 ⁴/₅ % for 1. prioritet. Rente for alle øvrige lån forhøjedes med ½ % i alle tilfælde, hvor lovgivningen tillod det. Finlandshjælpen bevilgedes 50 kr. Samme år indlagdes telefon i Sparekassens lokale.

Statsautoriseret revisor Aage Nielsen, Nykøbing F., antoges ved generalforsamlingen i 1942 som revisor med funktionstid fra 1. april samme år. bogholders løn forhøjedes til 2000 kr. J. A. Skov trådte tilbage som revisor og Magleby Sparekasse indbød Fanefjord Sparekasse til at lade sig repræsentere ved sit 50 års jubilæum i Høje Møn den 4. sept., formanden og hans hustru deltog i festen.

I 1943 meddelte banker og sparekasser i Stege, at renten for de midler, Sparekassen havde indestående der, ville blive nedsat fra 3 til 1 % i bankerne og fra 4 til 3 % i sparekasserne. Rente i Fanefjord Sparekasse nedsattes fra 2 til 1 % på checkkonto og folio, og afgiften for uddrag uden opsigelse på 3 måneders opsigelsesrente til 1 % og for uddrag på anfordring til ½ %. En del indskudskapital søgtes i 1944 anbragt til 6 måneders opsigelse og der købtes obligationer for 150.000 kr.

I 1945 udtrådte Kristian Borre, Vollerup, og i hans sted valgtes Hemming P. Hemmingsen, Vollerup.

I 1947 søgtes dannet en forening for sparekasser i Præstø og Sorø amter under landsforeningen for Danske Sparekasser og de, der skulle repræsentere sparekassen på mødet herom, forpligtede sig til at indmelde sparekassen i foreningen, såfremt denne blev dannet. Ved dette års generalforsamling meddelte formanden H. J. Hansen, at han ikke ønskede genvalg. I hans sted valgtes til bestyrelsen gdr. Chr. Hansen, til revisor valgtes statsautoriseret revisor A. Henriksen, Nyk. F., uddeler Valdemar Henriksen valgtes til formand og købmand P. Kristoffersen til kasserer. Til vurderingsmænd valgtes Hemming P. Hemmingsen og P. Johannes Larsen. Det vedtoges samtidig for første gang, at indbyde lærere og lærerinder til spisning på sparekassens regning som tak for deres arbejde i skolesparekasserne.

Det vedtoges at henlægge 500 kr. årlig til jubilæumsfonden indtil jubilæumsåret. Indlånsrenten af indlån på 6 måneders opsigelse forhøjedes i 1949 til 4 % og samtidig forhøjedes renten for check og folio med 1 % og udlånsrenten for alle lån med ½ %. Der tegnedes aktier i Sparekassernes Landsbank for 4000 kr.

Det vedtoges i anledning af sparekassens 50 års jubilæum at indbyde forskellige gæster og at sætte sølvplade, forsynet med årstal, på billederne af den første bestyrelse i Sparekassen.

Sparekassens bestyrelsesmedlemmer, bogholdere og revisorer m.v. gennem 50 år.

1. Formænd: Gdr. amtsrådsmedlem Christen Nielsen, Tostenæs, 1901 til sin død i 1933
2. Gdr. Hans Jørgen Hansen, Hårbølle, 1933 – 47
3. Uddeler Valdemar Henriksen, Hårbølle, fra 1947

Bogholdere:

1. Lærer og folketingsmand Emil Petersen, Damme, 1901 til sin død i 1919.
2. Smedemester M. P. Larsen, Tostenæs, 1919 – 36
3. Mejerist Johannes Larsen, Damme, fra 1936

Kasserere:

1. Friskolelærer P. G. Rasmussen, Vollerup, 1901 til sin død i 1937
2. Uddeler Valdemar Henriksen, Hårbølle, 1937 – 47
3. Købmand P. Kristoffersen, Lille Damme, fra 1947

Bestyrelsesmedlemmer:

1. Gdr. amtsrådsmedlem Christen Nielsen, Tostenæs, 1901 til sin død i 1933
2. Gdr. Nielsen Christoffer Hansen, Hårbølle, 1901 – 02
3. Lærer og folketingsmand Emil Petersen, Damme, 1901 til sin død i 1919.
4. Smedemester M. P. Larsen, Tostenæs, 1919 – 36
5. Gdr. Jørgen Larsen, Tostenæs, 1901 – 1927
6. Friskolelærer P. G. Rasmussen, Vollerup, 1901 til sin død i 1937
7. Gdr. Hans Jørgen Hansen, Hårbølle, 1902 – 47
8. Fhv. uddeler Hans Petersen, Hårbølle, 1919 – 27
9. Gdr. Jørgen Carstensen, Vollerup, 1927 – 30
10. Parcellist Chr. Borre, Vollerup, 1930 – 45
11. Gdr. Anders Jørgen Hemmingsen, Damme, 1927 – 1936
12. Gdr. Niels Chr. Jensen, Vindebæk, fra 1936
13. Købmand P. Kristoffersen, Lille Damme, fra 1936

14. Uddeler Valdemar Henriksen, Hårbølle, fra 1933
15. Gdr. P. Johannes Larsen, Tostenæs, fra 1937
16. Husejer Jens Hansen, Damme Kobbel, fra 1938
17. Gdr. Hemming P. Hemmingsen, Vollerup, fra 1945
18. Gdr. Chr. Hansen, Hårbølle, fra 1947

Revisorer:

1. Stationsforvalter Larsen, Damme. 1901 – 02
2. Lærer Karsten Nielsen, Kobbelskolen, 1901 – 03
3. Uddeler Hans Petersen, Hårbølle, 1902 – 19
4. Købmand Anders Rasmussen, Damme. 1903 – 10
5. Parcellist Jens A. H. Skov, Tostenæs, 1910 – 42
6. Gdr. sognefoged Hemming Pedersen, Damme, fra 1936
7. Statsautoriseret revisor Aage Nielsen, Nykøbing F. 1942 – 47
8. Statsautoriseret revisor A. Henriksen, Nykøbing F. fra 1947
9. Regnskabsfører Lauritz Henriksen, Damme, 1919 – 36

Revisorsuppleanter:

1. Købmand A. Rasmussen, Damme, 1902 – 03
2. Parcellist Jens A. H. Skov, Tostenæs, 1903 – 10
3. Gdr. Hemming Albrechtsen, Askeby, 1910 – 23
4. Gdr. Jørgen Carstensen, Vollerup, 1923 – 27
5. Parcellist Chr. Borre, Vollerup, 1927 – 30
6. Gdr. Alfred C. Hansen, Hårbølle Kobbel, 1930 – 35
7. Gdr. sognefoged Hemming Pedersen, Damme, 1935 – 36
8. Husejer Harald Andersen, Damme, 1936 – 39
9. Gdr. Marinus Larsen, Vollerup Kobbel, fra 1939

45 år i Sparekassens ledelse

Den mand, der har haft den længste funktionstid i sparekassens ledelse, er fhv. gdr. Hans Jørgen Hansen, Hårbølle, som i 45 år har haft sæde i bestyrelsen, deraf 14 år som formand. Han fortjener en tak for dette udmærkede og trofaste arbejde gennem den lange periode.

Hans Jørgen Hansen er født 1. juni 1870 i Vindebæk, søn af daværende gdr. Mads Hansen og var således født til landbrugsgerningen. I sin ungdom havde han en periode ophold på Brøderup Højskole og samlede sig der mange værdifulde oplysninger, der kom ham til gode senere hen i livet. Som gårdejer var han en af de første her i sognet, der begyndte med frøavl. Det varede ikke længe, før den dygtige og initiativrige gårdejer fik pålagt tillidserhverv, idet hele hans personlighed aftvang respekt og tillid, og han svigtede aldrig de pligter, der blev ham betroet. I 1902 blev han indvalgt i sparekassens bestyrelse og i 1933 overtog han formandsposten. Han havde kærlighed til sparekassen og ledede den til 1947 med aldrig svigtende interesse.

I 36 år var han formand for Fanefjord Skovejere og gjorde ligeledes et stort og påskønnelsesværdigt arbejde for den smukke skov. I 1913 valgtes han til formand for Hårbølle Brugsforening og satte også her sine gode evner og kræfter ind. I 1919 blev han formand for ejendomsskyldvurderingen og i en lang

årrække var han formand for udvalget vedrørende nævninge- og domsmandslisten. Hans Jørgen Hansen er således en af Fanefjord Sogns gode sønner og han har været sparekassen en værdifuld arbejdskraft.

Forrest fra venstre: Friskolelærer Peter Gotfred Rasmussen, ? ?, købmand Niels Nielsen
Bagerst fra venstre: ? Hans Jørgen Jørgensen, Dame, Jørgen Larsen, Jens Skov, ? Laurids Henriksen, gdr.
Jørgen Karstensen, Vollerup

I jubilæumsåret

Var 1901 – det år, Fanefjord Sparekasse blev stiftet – et hyggeligt og fredeligt år med harmoni i tilværelsen og fasthed i værdierne, kan 1951 næsten betegnes, som det stik modsatte. Næsten aldrig, synes vi, har forholdene, ikke mindst de økonomiske, været mere usikre og flydende end nu om dage. Som et udtryk for øjeblikket kan anføres en notits i "Finanstidende" for nylig, hvori det hed:

"Hvad er årsagen til den brede befolknings sorgløshed?" Svaret må blive, at det er inflationen og flugten bort fra de økonomiske byrder, regeringsforanstaltningerne truer befolkningen med. Folk er blevet bange for deres penge og vil bruge dem, mens de endnu er noget værd og de lukker øjnene for den bundne opsparing og dyrtidens plage, for tidens krigsfare og den konfusion i udviklingen, de ikke forstår og en så nyder de forårets glæder, de danske festivals, Tivoli, Bakken, Zoologisk Have, Travløbene og hvad der ellers er dejligt. Inflationens boomerang har endnu ikke ramt dem. Men adskillige steder, bag kulisserne, mærker man, at en likviditetsstramning er på vej."

I øvrigt mener samme blad, at befolkningen burde oplæres i brugen af penge. Hvis den fandtes, så vi alle forstod at spare fornuftigt, kunne den odiøse tale om at spænde livremmen ind bringes til tavshed. At spare behøver ikke at betyde at undvære, men at bryde med dårlige vaner.

Sådan ser en sagkyndig københavnsk finans ekspert altså på forholdene i dag. Om den sorgløshed, der tales om, er fuld så udbredt på landet som i byerne, kan det måske være vanskeligt at svare på, med at dyrtiden allerede mærkes i mange hjem, er en kendsgerning. Således betyder pristallets sidste stigning med 10 %, at det er bleven 1090 kr. dyrere at leve siden april-pristallet i fjor.

Den uorden, som 5 års tysk besættelse havde bragt i landets pengevesen ved træk på Nationalbanken, nødvendiggjorde mange indgreb. Ved krigens slutning var seddelomløbet steget til ca. 1600 mill. Kr. og Nationalbanken havde et tilgodehavende på 7-8 milliarder kr. hos staten, samtidig med, at bankens udlån var vokset tilsvarende. Når priserne ikke, trods den store pengeregighed, steg endnu mere, end tilfældet var, skyldtes det de indgreb, der var foretaget gennem prisreguleringen, rationeringen og andre planøkonomiske foranstaltninger, men det var efter krigen almindelig enighed om, at det var tvingende nødvendigt at få saneret pengevesenet, således at båndene på erhvervslivet og på forbruget atter kunne løsnes.

Dansk-amerikaneren Niels Tholstrup sagde for nylig under et ophold i Danmark disse ord, som det er værd at skrive sig bag øret i tider som disse.

"Der er ikke et eneste problem på Jorden, som ikke kan løses ved hårdt arbejde. Alt, hvad Verden har at gøre, er at tage fat og det gør den ikke i øjeblikket. Alt godt kommer af hårdt arbejde. Den hvide mand har prøvet at tage sig det let mange steder i Verden. Mennesket har opfundet en masse ting og det hele er blevet bedre, undtagen lige mennesket selv. Det skal man måske heller ikke vente sig, men da vi vel alle sammen, trods alt, håber på en bedre fremtid, bliver vi næsten nødt til at tro på, at mennesket kan blive bedre med tiden."

Idet vi så sluttet dette lille jubilæumsskrift, siger Fanefjord Sparekasses ledelse tak til alle sine medarbejdere, garantere og mange trofaste kunder gennem de 50 år og håber på, at det må lykkes at overvinde tidens mange store vanskeligheder, selv om det også skal gøres gennem hårdt arbejde og afsavn. Vort ønske er, at sparekassen altid må kunne opfylde sine forpligtigelser og fremdeles må få fred og lykke til at virke efter det motto, den satte sig ved sin stiftelse:

"Hjælp til selvhjælp for befolkningen."

Jonna Kjær-Nielsen

Okt. 2013